

Mae West Lips Sofa

Ontwerp: Salvador Dalí (Salvador Felipe Jacinto Dalí Y Domenech, Figueras 1904–1989 Barcelona)

Museum Boijmans
Van Beuningen
Rotterdam

Uitvoering: John Hill voor Green and Abbot, 123 Wigmore Street, Londen 1937-1938. Gestoffeerd houten frame, bekleed met zalmroze en rode wollen flanel, afgezet met messing klinknagels, 92 x 213 x 84 cm.

Herkomst: Veiling Christie's, Londen, 'Designed by Architects, Including Important 20th Century Design', 8 oktober 2003, nr. 64.

Museum Boijmans Van Beuningen bezit een omvangrijke collectie surrealistische werken van wereldfaam. Met de aankopen in 1977 en 1979 van 12 werken uit de collectie van de excentrieke mecenas Edward James (1907-1984), waaronder zes sleutelstukken van Salvador Dalí en het enigmatische *La reproduction interdite* van René Margritte, werd het surrealisme een van de belangrijkste pijlers van het museum. Eind 2003 werd een ander hoogtepunt uit de collectie van Edward James te koop aangeboden: de *Mae West Lips Sofa*, een van de banken die Salvador Dalí omstreeks 1938 ontwierp. Het was een unieke kans want dit exemplaar bleek het enige vroeg geproduceerde stuk dat ooit nog in de handel zou komen. De Vereniging Rembrandt leverde een belangrijke bijdrage aan de financiering van de aankoop.

SURREALISME

Salvador Dalí is een van de meest veelzijdige en excentrieke kunstenaars uit de 20ste eeuw. Zijn oeuvre bestaat niet alleen uit schilderijen, prenten, tekeningen en sculpturen maar omvat ook uitingen op het terrein van reclame tot speelfilm en van mode tot interieur. Bovendien was zijn bizarre levensstijl een kunstwerk op zich. Tot voor kort richtte het verzamelbeleid van Museum Boijmans Van Beuningen zich vooral op de vroege schilderijen en sculpturen van het surrealisme. Dalí was daarbij een sleutelfiguur. De afgelopen jaren is deze collectie breder geworden. Er werden objecten van Man Ray, schilderijen van Francis Picabia en foto's van Hans Bellmer verworven. Daarnaast werd de conceptuele kant van het surrealisme versterkt met edities van Marcel Duchamp. De bibliotheek richtte zich op de aankoop van surrealistische boeken en manifesten. Zo kon de luxueuze Albert Skira uitgave van *Les chants de Maldoror*, verluchtigd met 42 etsen door Dalí, uit 1934 worden aangekocht.¹ De verbrede aandacht maakte ook de weg vrij voor 'designobjecten'. In 1995 kon uit de collectie van Edward James de *White Aphrodisiac Telephone* van Dalí uit 1936 worden aangekocht, een telefoontoestel met een hoorn in de vorm van een kreeft. Inmiddels zijn ook enkele parfumsflessen van Elsa Schiaparelli aangekocht waaronder de mannengeur *Snuff* (ca 1945), een flacon in de vorm van een pijp met een sigarenkist als verpakking. Eveneens van Schiaparelli, naar ontwerp van Dalí, is *Le Roi Soleil* (1946), een flacon in de vorm van een golfende zee waarop een stralende zon als stop, met ogen, neus en mond opgebouwd uit opvliegende vogels. De aankoop van de *Mae West Lips Sofa* is een absoluut hoogtepunt in de verzamelactiviteiten. Dat de bank de publiciteitscampagne van de aanstaande Dalí tentoonstelling siert, geeft

White Aphrodisiac
Telephone
Salvador Dalí 1936.
MUSEUM BOIJMANS VAN
BEUNINGEN, ROTTERDAM
(ex coll. Edward James)

aan hoe belangrijk en emblematisch het stuk wordt geacht voor de collectie van het museum.²

EDWARD JAMES

Edward James, de erfgenaam van een indrukwekkend familiekapitaal, wijdde zijn leven aan lezen en schrijven. Tevens toverde hij het familiehuis Monkton House in West Dean, Sussex – een statig buiten naar ontwerp van Sir Edwin Lutyens uit 1902 – om tot een ontmoetingsplaats voor de avant-garde van internationale kunststromingen. Zijn *marriage de raison* met de prima ballerina Tilly Losch (James was homoseksueel), leidde tot *Gesamtkunstwerken* waarbij muziek, kostuums en dans tot een nieuwe synthese kwamen. Al snel raakte James in de ban van het surrealisme. Hij maakte in 1935 kennis met Dalí en kocht van 1936 tot 1938 bijna al zijn werken. Ook René Margritte kon op zijn onvoorwaardelijke steun rekenen. Tegen het eind van de jaren '30 werd Monkton House een flamboyante plek waar het surrealisme tot grote bloei kwam.

Hoewel de exacte ontstaansgeschiedenis en daarmee de exacte datering van de verschillende *Mae West Lips Sofa's* niet helemaal eenduidig is, lijken de eerste exemplaren omstreeks 1937-38 te zijn ontstaan uit een samenwerking tussen Dalí en James. Er zijn zes vroege exemplaren bekend. Dit zijn drie paren, in een onderling verschillende uitvoering, alle mogelijk uitgevoerd door het Londense decorateurbedrijf Green & Abbot. In zijn autobiografie meldt Dalí dat het eerste paar werd gemaakt door Jean Michel Franck.³ Dit was bestemd voor de Parijse boetiek van Elsa Schiaparelli en gestoffeerd in 'Shocking Pink' satijn, de kleur van Schiaparelli's lippenstift. Deze banken zijn hoogstwaarschijnlijk nooit in de salon aan de Place Vendôme geplaatst en mogelijk is dit de set die Dalí zelf had. Een exemplaar hiervan is in het bezit gekomen van Edward James en is vandaag de dag door de Edward James Foundation in bruikleen gegeven aan het Victoria & Albert Museum in Londen. De andere bank, waarvan bekend is dat hij in het huis stond van Baron Roland de l'Esprée, is zoek geraakt. Daarnaast is een paar bekend, een langgerekte versie met zwarte franjes langs de onderkant, dat nog steeds in het bezit is van de Edward James Foundation. Een exemplaar van dit stel is in bruikleen gegeven aan het Museum of Moving Image in Londen.

Tenslotte is er een paar dat gestoffeerd is in twee kleuren flanel. De rug en zitting zijn knalrood. De plint, die afgezet is met geelkoperen klinknagels en die de contouren van de mond volgt, en de rechte rug zijn zalmroze. Langs de bovenrand loopt een identiek gekleurde

roze bies. Dit paar, eveneens afkomstig van Edward James, is in 1983 gesplitst. Een bank is aangekocht door de Brighton Art Gallery and Museum. De andere is via de Londense Mayor Gallery terechtgekomen bij een particuliere collectionneur. Dit exemplaar is vorig jaar ter veiling aangeboden bij Christie's in Londen en kon door de Stichting Museum Boijmans Van Beuningen worden aangekocht, royaal gesteund door de Vereniging Rembrandt.

INSPIRATIE

In zijn autobiografie uit 1940 beeldt Dalí zes foto's af die de mond als esthetisch motief laten zien. Bij een foto van puntige rotsen aan de kust vermeldt het bijschrift: *The exact spot at Cadaques where the jagged Rocks made it uncomfortable to sit, which inspired the famous Divan in the Shape of a Mouth.*⁴ Bij een foto met een satijnen bank: *My idea as realized by the decorator, Jean-Michel Frank, one of my great friends during the Paris period, who was to commit suicide almost immediately after his arrival in America.* Als bijschrift bij welvende balkons van Casa Milá van Antoni Gaudí in Barcelona uit 1906-1910: *The mouth, the sea, and its foam treated as aesthetic forms in wrought iron by the architect Gaudí of Barcelona.* Bij twee van zijn schilderijen uit het midden van de jaren '30 waarin monden dubbelzinnig aanwezig zijn: *Mysterious Mouth appearing in the back of my nurse en Four Mouths or "Age, Adolescence, and Youth"*. En tenslotte bij een schilderij uit 1934-35 waarin tegelijkertijd Mae

West als een ingerichte kamer te zien is: *The Face of Mae West, which might be used as an apartment.* Een andere duidelijke inspiratiebron voor de sofa is de tekening *The Birth of Paranoid Furniture* eveneens uit 1934-1935 waarbij een bank, die de vorm heeft van een paar lippen, in een interieur staat.⁵ Verder is er nog een aantal schetsen bekend van decorontwerpen uit 1938 met lippenbanken voor een film met de Marx Brothers, die niet werd opgenomen.⁶

PIKANTE DUBBELZINNIGHEDEN

De *Mae West Lips Sofa* moet op het moment van ontstaan als uiterst pikant zijn ervaren. Het is vandaag nauwelijks voor te stellen, maar het plaatsnemen op een mond moet gelijk gestaan hebben aan een obscene daad die zeker voor veel hilarische momenten zal hebben gezorgd. Met recht waren het *conversation pieces*. Bovendien waren de lippen van Mae West – voluit Mary Jane West (1893-1980) – zeker een *hot item* in die tijd. En niet alleen haar lippen want haar maten – 36-26-36 inch – waren zo mogelijk nog veelzeggender. Eind jaren '20 kreeg zij bekendheid als vaudeville artieste en in 1926 was zij voorpaginieuws in Amerika vanwege eigenhandige obscene teksten in het toneelstuk *Sex*. Zij verwierf onsterfelijkheid nadat zij naar Hollywood ging en in 1932 haar eerste hoofdrol speelde in *Night after Night*. Niet zozeer haar acteer kwaliteiten als wel haar zwaar seksueel getinte teksten leidden tot censuur, opgelegd door de Motion

De mond als esthetisch motief. Salvador Dalí, *The Secret Life Salvador Dalí*, Dial Press 1940.

Picture Production Code. Om toch aan de strenge regels te ontsnappen sprak zij vanaf dat moment nog uitsluitend in dubbelzinnige oneliners als: *Is that a gun in your pocket or are you just glad to see me?* en *A hard man is good to find*. In 1936 is Mae West wereldwijd de best betaalde actrice, om kort daarna uit het zicht te verdwijnen. Zij verscheen tegen het eind van haar leven nog twee keer op het witte doek, maar haar roem was vervaagd en haar verschijning *over the top*.

De reden dat Dalí zich aangetrokken voelde tot Mae West kan gelegen hebben in hun gedeelde liefde voor dubbelzinnigheden. West door haar dubbelzinnige taalgebruik, Dalí vanwege zijn interesse in zogenaamde dubbelbeelden, beelden die voortkwamen uit zijn dromen en paranoïde visioenen.

RESTAURATIE EN CONSERVERING

Net als het exemplaar in Brighton heeft de Rotterdamse bank in het verleden enigszins geleden onder inadequate opslag. Het stof van jaren had zich vastgezet in de bekleding en motten hebben ook her en der hun sporen achtergelaten in het flanel. Het Rotterdamse exemplaar had bovendien twee winkelhaken in de zitting, die gelukkig wel professioneel waren geconsolideerd. Toch was de algehele staat allerm minst verontrustend; de stof was nauwelijks verkleurd en 100% origineel. Bovendien was het duidelijk dat de bank middels een adequate reiniging en subtiele restauratie weer in haar volle glorie zou kunnen worden gepresenteerd.

De textielrestauratrice Saskia Rijdsdijk heeft de bank de afgelopen maanden onder handen genomen. Allereerst is de sofa met een stofzuiger voorzichtig schoongemaakt. De rug en de plint zijn tevens gereinigd met een licht vochtig microvezel doekje waardoor vastgezet vuil bijna geheel kon worden verwijderd. De meest ingrijpende operatie betrof de rug. Deze is gedemonteerd en waar nodig plaatselijk gedoubleerd met flanel in dezelfde kleur. De oude bespanning van springveren en singels is intact gelaten maar wel opnieuw aangespannen door nieuwe singels over de oude te zetten. De oorspronkelijke wattenlaag is verwijderd en vervangen door een polyester vlies. Alle oude restauraties die waren uitgevoerd met een afwijkend gekleurde zijden draad zijn verwijderd en vervangen door een polyester filamentgaren met spansteken. Ter camouflage van storende mottengaatjes zijn alleen de allergrootste met steunweefsel in de exacte kleur gedoubleerd. Door deze terughoudende restauratie heeft de bank haar authenticiteit behouden. De bank zal een centrale plaats krijgen in de opstelling van surrealistische meesterwerken. Gezien de kwetsbaarheid en gevoeligheid voor licht zal de bank met een vast ritme van drie jaar afwisselend op zaal worden getoond en worden opgeslagen in het donker. Alleen zo is de bank voor latere generaties zo origineel mogelijk te bewonderen ♦

Thimo te Duits

Noten

1. Comte de Lautréamont [pseudoniem van Isidore Ducasse (1846-1870)], *Les chants de Maldoror*, Parijs (ed. Skira) 1934, met 30 originele losse en 12 in de tekst opgenomen etsen van Dalí.
2. Tentoonstelling: *Alles Dalí*, Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, 5 maart - 12 juni 2005.
3. Salvador Dalí, *The Secret Life of Salvador Dalí*, Dial Press 1940, afb. XII, t.o. p. 279.
4. De familie van Dalí had een buitenhuis in Cadaqués.
5. Tent. cat. *Dalí*, Rotterdam (Museum Boijmans-van Beuningen) 1970, cat. nr. 118.
6. *Ibidem*, cat. nrs. 119 a en b.

De restauratie van de bank